

KÖNYVSZEMLE

Lechner László: Családtörténet két szólamban I. Veszprémi vagyok? /szerk. Márkusné Vörös Hajnalka. MNL Veszprém Megyei Levéltára, Veszprém, 2016. 184 p. (Veszprémből Veszprémbe III/1. Veszprémi polgárok emlékiratai)

Lázár Péterné Lechner Ágnes: Családtörténet két szólamban II. Sziklára épített szülővárosom. /szerk. Márkusné Vörös Hajnalka. MNL Veszprém Megyei Levéltára, Veszprém, 2016. 217 p. (Veszprémből Veszprémbe III/2. Veszprémi polgárok emlékiratai)

Az elmúlt néhány évben számos olyan kiadvány látott napvilágot Veszprémben, melyek jelentősen gazdagítják a város 20. századi történetét azzal, hogy szerzőik visszaemlékezéseiből sokkal plauzibilisebben és hitelesebben rajzolható meg az adott korszak városi köztörténete. Részletgazdagságukkal kiegészítik, bővítik a rendelkezésünkre álló – hivatalos iratanyagokból, illetve a helyi sajtóban megjelent információkból elérhető ismeretek tárházát.

A memoárirók a legtöbb esetben nem csupán emlékeikre hagytak, hanem saját naplójukat, jegyzeteiket, sokszor pedig a kapcsolatos dokumentumokat, fényképanyagokat is felhasználták munkáik elkészítéséhez.

A Veszprémi Szemlében megjelentek közül csak a legfrissebbeket említve, ilyen volt dr. László Kálmán bírónak a 2. világháborús korszak utolsó, – döntően veszprémi – éveit felidéző naplórészlete (dr. László Péter közreadásában), vagy Mihályfi Károlyné zongoratanárnő memoárja egy kis részletének közlése (amit Békefi Zsuzsanna tett az olvasók számára elérhetővé). A teljes memoárok közül említendők a megyei levéltár Veszprémből Veszprémbe sorozatának eddigi kötetei, illetve dr. Szíjj Ferenc könyve az 1956 novemberében elhurcolt veszprémi egyetemisták történetéről. (Ez utóbbi, dr. Paczolay Gyula mecénási jóvoltából kerülhetett a veszprémi olvasók kezébe.)

Hozzájuk kapcsolódik a Családtörténet két szólamban főcímmel közreadott újabb két kötet, Lechner László *Veszprémi vagyok?* és húgának, Ágnesnek *Sziklára épített szülővárosom* címet viselő opusza.

A recenzens kicsit bizonytalan, hogy melyikkel is kezdje, hiszen a szerzők közötti életkor differenciából adódó különbözőségeken túl a két visszaemlékezés, mint egy sodronykötél elemi szálai, egymást erősítve, teljesen egybefonódnak. Ráadásul, mint korban sem sokkal eltérő veszprémi bennszülöttként, az alma materhez, a két zenei együtteshez kötődőként is, sokszor elő-elő bújnak a memóriából a kötetek ismertetését íróknak a történetekhez mégoly lazán kapcsolódó saját élményei is.

Kézbe véve Lechner László *Veszprémi vagyok?* címmel jegyzett munkáját, az első ami feltűnhet – ha nem ismeri a szerzőt –, a minden tisztességes iránti végtelen empátia, a család felmenőinek, korosztályának és a leszármazottaknak objektív, jól adatolt, ugyanakkor végtelen szeretettel történő bemutatása.

A könyv legterjedelmesebb része életének veszprémi korszakával foglalkozik. A miéltre a szerző sorai adják az egyértelmű választ: „*A Veszprémben történő áttelepülésünk számomra nem csak az életkörülmények, a társadalmi környezet és a szellemi gyarapodás szintjének emelkedését jelentette, hanem az érzelmi gazdagodás forrásainak bőséges kínálatát is eredményezte. Ezeknek hatásai oly mélyen és maradóan rögződtek emlékeimbe, hogy a nyugdíjas koromra beérett visszaemlékező írásaim elsősorban veszprémi emlékekhez kötődtek.*” Ez valóban így van, elegendő végignézni a kötet végén összesített irodalomjegyzéket, ami Lechner László saját korábbi írásait is idézi. Ezek témája – a szakmai munkákat leszámítva – döntően a veszprémi gimnazista lét és a városi vegyes kar léte-működése. A diákkort megidéző első írását Kováts Sándor igazgató-múzeumalapítónak Helyes László piarista tanárról készült kötetében olvastam. A Várban összefutva a szerzővel (Lechner Lacival) – aki a levéltárban vagy az érsekségen kutakodhatott –, gratuláltam írásához. Néhány évvel később személyesen hozta lakásomra az *Alma mater a veszprémi várban* című könyvecskéjét, ami előhangja volt a további emlékező írásoknak, kitűnő fotókkal illusztrált előadásainak (a kóruspróbák szüneteiben is élmény volt hallgatni színes sztorizását).

Az alig kilenc évesen Veszprémben került fiúcska első élményei közé maga a város tartozott. Az útvonal, amin keresztül érte el nyolc éven át minden tanítási napon a piaristák iskoláját a Várban. Nyitott szemmel figyelte a környezetet és az ott járó-kelő embereket is. A lakóhely – a Nándor-telep –, hasonló korú gyerekeivel a szülők jóvoltából még a háborús években is felhőtlen gyermekkorban volt része.

Az iskola meghatározó szerepet játszott életében. Ahogy írja egy helyütt visszaemlékezésében: „... *szerencsém volt, hogy a Piarista Gimnáziumba kerültem...*” és mivel a szülők vállalták a taníttatás nem csekély költségét, diákja lehetett az akkor is jelentős szakmai hírű alma maternek. A hagyományőrzés, a cserkészlet nemzetudat fejlesztő és közösségépítő hatása, az énekkar, ami 1945-től a kötelezően előírt koedukált iskolának köszönhetően már vegyes kar volt, a néptáncsoport, a színjátások mind maradandó nyomot hagytak benne, ami a további életére is kihatott. A piarista gimnázium különböző együttesei nem csak a városi rendezvényeknek voltak rendszeres közreműködői, de országos szerepléseken, megmérettetésekben is ott voltak.

Sokat megtudhatunk a város háború alatti életéről egy gimnazista szemszögéből nézve, ami annál is érdekesebb, hiszen már az 1944 végével kezdődő bombázásoktól, Veszprém frontváros lett. Német megszállás, nyilas terror, rendszeres bombázá-

sok, a 17–70 év közötti férfiak hadi munkára kirendelése, szovjet megszállás, majd a romeltakarítás a mindennapok része volt. Újrakezdés az iskolában '45 áprilisától, a kifosztott, romos épület rendbetétele a találékony diákság és a tanári kar együttműködésével, amiben Lechner László aktív szerepe elvitathatatlan.

Érdekes és egyben a korszakra is jellemző a következő évek története, benne az érettségi és az egyetemi felvétel közötti esztendő leírása. Az 1944/45-ös tanévet 59 diákkal kezdő osztályból még a fele sem, mindössze 26-an voltak ott az újrakezdéskor. Az utolsó piarista osztály tagjaként érettségizett 1948. július 19-én. Két nap múlva, kitiltva, szélnek eresztve a piarista tanárokat, megkezdődött az államosítás.

Pályaválasztása korán kialakult érdeklődési körének megfelelően alakult, a kényszerű egyéves kitérőt, amikor szakmája kétkezi részét is megtanulta, utóbb hasznosnak ítélte. A villamosmérnöki pályára készülő Lechner László 1949-től egyetemista a műegyetemen. Az ott töltött éveket „Az egyetemi évek szépsége és nyomasztó kora” cím alá gyűjtve nyújtja át az olvasónak, közreadva egy nyitott szemmel járó huszoneves észrevételeit az ötvenes évek egyetemi életéről, de a fővárosról is.

Pályakezdése, a családalapítás már ismét Veszprémhez köti, ahol üzemvezetői beosztásba kerülve, 1954 nyarán áll munkába az ÉDÁSZ Veszprémi Üzletigazgatóságán.

Visszaemlékezésében számos részletet ír le szakmai tevékenységéről, magánéletéről, a biztos támaszt adó család életéről. Közösségi tevékenysége, benne a diáktárs jó barát, Zámbo István létrehozta és vezette kórusban, Veszprém Város Vegyeskarában eltöltött évek hangsúlyosan szerepelnek a kötetben.

A kötet a székesfehérvári és budapesti évek után a veszprémi visszatérés leírásával fejeződik be.

Lechner László 2014–15-ben befejezett memoárkötetét számos – részben saját – fényképfelvétel gazdagítja. Ezek a nagy család tagjait rögzítik, a nagyapától az első dédunokáig, illetve annak a tágabb szakmai és baráti közösség emlékét őrzik az utókor számára, melyben ő élt. A hozzájuk tartozó helyszíneket bemutató felvételek pedig mutatják az idő előre haladását, hiszen több közülük már nem létezik vagy jelentősen megváltozott.

Mivel a kötet a szerző halála után jelent meg, ezért az értékes életút lezárásaként a memoár végére lehetett, de talán kellett is volna egy rövid zárszót illeszteni.

A „Családtörténet két szólamban” második kötete Lázár Péterné Lechner Ágnes, a hűg visszaemlékezését, élettörténetét rögzíti. Hasonlóan, mint testvérénél, először a felmenőkkel kapcsolatos ismereteket-történeteket olvashatjuk, illetve az iregi éveket. Ezek azonban nem a közvetlen tapasztalások, hiszen az ő születési helye Veszprém. Így az egyébként is összefonódó két kötetben szereplő családi legendárium és a megőrzött fényképek csokorba kötése adja meg a teljes képet számunkra.

A szerző eszmélése inkább a világháború utáni évekre esik, egy megváltozó világban felnövekvő kislány szemével mutatja be a Nándor-telepet (a Rott Nándor püspökről nevét kapó városrészt), benne a szűkebb családot, az életében fontos szerepet kapó szomszédság gyermekcsapatát. Saját kisgyerek korának, benne a szülők és a testvérek életének egy-egy mozzanatát hangulatosan előadott történetei teszik kerekké írásával úgy, hogy közben fel-felvillant képeket a szülőváros korabeli életéből. Nyilvánvaló, hogy a háborús évek élményei, ahogy sokunk esetében, akik kisgyerekként még nem fogtuk fel azoknak az éveknak a szörnyűségeit, a bombázásokat, a megszállásokat, inkább a szülők, nagyszülők, a nagyobb testvérek elbeszéléseiből származnak.

Az emlékmorzsa az életkor gyarapodásával folyamatos történetekké, a visszaemlékezések tény- és tárgyyszerű rögzítésévé változnak, de mindezek már majdnem „női” szemmel megírva. Karácsony, családi ünnepek, aztán az iskolakezdés a még angolkisasszonyok fenntartotta iskolában. A kéretlen lakók: német, majd orosz katonák, emberségesek és ellenszenvesek, a háború elől menekültek és a lakásukból kibombáztak történetei.

A háború előtti élet nem tért vissza, „A fordulat éve és az utána következők” fejezet pontosan rögzíti a kor történéseit. Iskolák államosítása, üzletek, házak, vállalatok elvétele, vezetők elbocsátása, áruhiány az országban és Veszprémben is. És mindezek ellenére, a szülők mindent megtettek, ahogy Lechner Ágnes írja: *„Mert lehetett háború, vagy diktatúra, jegyrendszer, szegénység, a szülői szeretet mindig megtalálta a megoldást ahhoz, hogy a mi örömlenket teljessé tegye.”*

Az akkor már I. számú Állami Általános Leányiskolában megélt események, majd az újonnan létrehozott leánygimnázium helyett a későbbi Lovassyba bejutás, az ottani élet szemléletes leírása olvasható a kötetben, amit már a kisgyermekkortól átsző a muzikális családban természetes módon kialakult zenészeretet. A zeneiskolai élményekről, majd az 1956 őszén megalakult városi ének- és zenekarról ír a szerző. A Zámbo István vezette együttesbe magától értetőően lépett be testvéreivel és néhány gimnáziumi osztálytársával együtt.

A felnőttkor, a házasság, a saját család már nem Veszprémhez, hanem Budapesthez köti a könyvtárosi életpályát választó Lázár Péterné Lechner Ágnes, a család-történet második kötetének íróját, de a szülővároshoz kötődés az itt élő testvéren keresztül is változatlan maradt.

A memoárkötet vége felé olvashatjuk a szerző célját, ami egyúttal szelíd invitálás az egymással szoros korrelációban lévő két, jól sikerült munka olvasására: *„... igyekeztem a legjobb tudásom szerint az igazsághoz hűen felidézni a régi eseményeket, emlékeket. Mindenekelőtt szüleimnek kívántam emléket állítani, s az ő életüket, majd a sajátomat is úgy bemutatni, hogy az egyben korrajz is legyen, de képet adjon a városról is, ahol éltünk, ahol felnőttem, s amelyhez ma is ragaszkodom. [...] Biztos*

lesznek olyanok, akik saját múltjuk egy darabját fedezik fel benne, de remélem, azok számára is követhető, akiktől ez a kor időben már nagyon távol van, ...”

Lechner Ágnes memoárját, hasonlóan a bátyja visszaemlékezéseit rögzítő kötet-hez, lábjegyzetek és kötet végi irodalomjegyzék egészíti ki. Feltétlen említeni kell a 120 körüli fénykép illusztrációt, melyek döntő többsége a szerző, illetve a család birtokában van. Ezek többnyire családi fotók, városképek, illetve olyan kották, levelek, meghívók, amelyeket nagy valószínűséggel másutt még nem publikáltak.

A kötetek jól sikerült nyomdai előkészítése Bontó László, a borítók terve Gáty István munkája, mindketten a levéltár munkatársai. A gondos szerkesztés Márkusné Vörös Hajnalka, a minőségi nyomdai kivitelezés a veszprémi OOK-Press Nyomda érdeme.

CSISZÁR MIKLÓS

* * *

A Nagy Háború konyhája. /vál. és szerk. Palkóné Jády Melitta. Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprém 2016. 116 + 16 sztlan

Furcsa dolgok derülnek ki, ha megnézzük mi mindenre is gyakorol hatást egy háború. Az első világháború, a Nagy Háború éveiben a hadseregek prioritást élvező ételmezése miatt a hátszág háziasszonyai a teljes Monarchiában, így városunkban is arra kényszerültek, hogy az addig megszokott „*Végy nyolc tojást, egy liter tejszínt...*” kezdetű és a minőségi húsokat igénylő receptjeiket jelentősen megváltoztassák.

A Palkóné Jády Melitta szerkesztette szakácskönyv érdekes olvasmány, és nem csupán a főzni tudóknak, mert egy kicsit kortörténeti körkép és körkép is egyúttal. Felhasználja a háborús évek néhány szakácskönyvét, amiből több is megjelent abban az időszakban, elég ha a „Hogyan lehet jól és olcsón főzni?” címmel 1915-ben kiadott, vagy a „Takarékosság könyve” című, 1917-ben megjelent kiadványokra utalunk.

Ez a kötet azonban kicsit többet ad. Igaz bőven szerepelnek benne kimondottan „hadi receptek”, mint amilyen a kenyérleves, a bab spárga módra. Olvasható benne a hamisvelő szárított zabból, a kenyérkolbászkák készítésének leírása, vagy a veréb-húsból készült ételek receptje, ami úgy kezdődik, hogy „*kövér verebet megtollazunk...*”. Viszont az uborkafőzelék kimondottan modern vegetáriánus ételnek tűnik.

Természetesen nem maradhatnak el egy jó konyhából az édességek sem, ezekből is mazsolázhatunk a különleges szakácskönyvben, úgymint: a háborús diótorta, a hadilinzer, a Hindenburg torta, vagy az alapvetően burgonyalisztból készült homoktorta, illetve – még a neve sem jó – tölténysütemény, a mignon patron készítésének akkurátus bemutatása.

A karcsú kötet a helyi sajtóból válogatva kis összeállítást ad arról, hogyan is nézett ki akkor a közellátás, hogyan jutottak hozzá a veszprémi polgárok a különféle hús- és gabonaféleségekhez, zsírhoz, olajhoz, cukorhoz, tulajdonképpen minden élelmiszerhez. A vendéglőkben már a háború kezdetétől voltak hús- és zsírtalan napok, nem süthettek a pékek zsemlett.

Annak ellenére, hogy a város, benne Komjáthy László polgármester mindent elkövetett az ellátás színvonalának megőrzéséért, bizony a hiánygazdálkodás, és következménye a jegyrendszer elérte a város lakosságát.

A Veszprémi Hírlapban 1918 áprilisában megjelent és alább közreadott, humorosnak tetsző, de meglehetősen kesernyés „Hadirecept” részlete jól mutatja, hogyan is zajlottak/zajlódhattak étkezés szempontjából az akkori veszprémi hétköznapiak: *„Tízgrammos húsjegyedat csavard be 3 tojásjegyebe és zsírjeggyel piritva süsd szép pirosra szénjegyeden. A burgonya- és zöldségjegyedat pácold be jó puhára és habard össze egész hónapra szóló lisztjegyeddal jó keményre, add hozzá tej- és cukorjegyedat és fogyaszd el jó étvággal...”*

A receptes könyv végi betűsoros tárgymutató már csak ráadás a korszakra (is) jellemző étek receptjeinek kereséséhez. Palkóné Jády Melitta jó arányérzékkel szerkesztett kötete a háborús esztendőkből folyó élet egy érdekes, és mindenképpen „gyomorba vágó” területére enged bepillantást. A kiadvány a Veszprémi Első Világháborús Centenárium Emlékbizottság támogatásával jelent meg, a nyomtatás az OOK-Press nyomda munkája.

CSISZÁR MIKLÓS